

اروپا در یک نگاه

• محمد حسن نیا

دانشجوی دکتری تاریخ ایران اسلامی دانشگاه تهران

■ تاریخ اروپا از آغاز تا پایان قرن بیستم

■ عباسقلی غفاری فرد

■ تهران، انتشارات اطلاعات، ۱۳۸۷، تعداد صفحات: ۷۹۲

تاریخ اروپا دارای ادوار مختلفی است و هرکدام از ادوار آن را می‌شود در قالب تاریخ سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی آن مورد بررسی قرار داد. این ادوار شامل تاریخ باستان اروپا، اروپا در قرون وسطی، اروپا در دوره‌ی رنسانس و اروپا در قرون جدید است که هر بار هریک دوره‌ی آن آستان حوادث و وقایع مهمی است که نه تنها تأثیر آن در اروپا بلکه تأثیراتش در پهنه‌ی جهانی قابل مشاهده است. از جمله می‌توان به انقلاب کبیر فرانسه، جنگ جهانی اول، جنگ جهانی دوم و جنگ سرد اشاره کرد. آثار زیادی هم در مورد تاریخ اروپا چه به صورت کلی و چه در مورد یک کشور یا دوره‌ی تاریخی خاص نوشته شده است. کتاب حاضر از جمله تواریخ عمومی درباره‌ی اروپاست. این کتاب شامل پیشگفتار، شش فصل، آلبوم تصاویر، کتاب‌شناسی، گاه‌شماری وقایع، عناوین سلسله‌ها و نمایه است.

فصل نخست کتاب مربوط به اروپا از عصر باستان تا آغاز قرون وسطی (۳۰۰۰ پ. م تا ۴۳۲) است و بخش نخست از فصل اول کتاب در مورد موقعیت جغرافیایی اروپا برای تماس با خاورمیانه باستان است. مؤلف در این بخش به تاریخ یونان و روم؛ تمدن‌های خاورمیانه باستان و دستاوردهایشان؛ دستاوردهای فرهنگ و تمدن مصر باستان؛ دست‌آوردهای تمدن سومر؛ دست‌آوردهای فرهنگ و تمدن آشور، تمدن‌های بابل، سومر، کلد؛ دست‌آوردهای تمدن کلد؛ فینیقیه و دست‌آوردهای آن؛ هیتی‌ها، میتانی، اورارتو، لیدی، چگونگی انتقال دست‌آوردهای تمدن‌های خاورمیانه باستان اروپا؛ کرت و میمن و اقوام ساکن در اروپا پیش از ورود هند و اروپایی‌ها پرداخته است.

بخش دوم مربوط به یونان قبل از ورود اقوام هند و اروپایی است که مؤلف در این بخش به چگونگی استقرار اقوام یونانی در یونان، ویژگی تمدن کرتی، قوم هلن، فرهنگ میسنی، تمدن میسن؛ عصر هومر، فرهنگ و معتقدات عصر هومری و جغرافیا به اختصار پرداخته است. (صص ۶۶ - ۳۰)

بخش سوم مربوط به یونانیان و غیر یونانی‌هاست. مؤلف در این بخش از کتاب به جنگ‌های مدی (ایرانیان و غیر یونانی‌ها)، جایگاه تمدن یونانی؛ تقسیم قلمرو اسکندر و جایگاه تمدن یونانی در عصر جانشینان اسکندر به صورت مفصل می‌پردازد. (صص ۸۷ - ۶۷)

بخش چهارم مربوط به تحولات داخلی ایتالیا و به قدرت رسیدن رومیان است. نویسنده در این بخش به دولت روم در اوایل تأسیس، سکنه اولیه روم، روم و ایران و روابط ایران و روم و جنگ‌های صورت گرفته بین طرفین به

اختصار پرداخته است. (صص ۱۱۱ - ۸۸)

بخش پنجم از فصل اول کتاب مربوط به دوره‌ی امپراتوری است. مؤلف در ابتدای فصل عنوان می‌کند عصر آغازین امپراتوری در واقع، حدود دو سده یعنی بعد از مرگ آگوست در ۱۴ میلادی تا ۱۹۳ میلادی به طول انجامیده است. نظم و نظام حاکم بر امپراتوری در این مدت به صلح رومی مشهور شده است. براساس صلح رومی، رومیان فرمانروایان امپراتوری محسوب می‌شدند و ایالات روم که متشکل از مردمان غیربومی بود با شرایطی دارای خودمختاری اداره می‌شدند. در هر ایالت یک پادگان رومی و یک فرماندار از طرف روم خدمت می‌کرد. تمامی مردم امپراتوری موظف بودند امپراتوری روم را پرستش کنند و سکه واحد امپراتوری را مورد استفاده قرار دهند. در واقع، تشکیل امپراتوری روم به دست آگوست در ۲۷ پ م انجام گرفت و این رویداد از مهم‌ترین حوادث تاریخ تمدن جهان به شمار می‌رود. پیش از آن و زمانی که استان برای نخستین بار در کنار دریای مدیترانه و در اروپای غربی پدیدار شده بود در گروه‌های کوچک یا به صورت قبیله‌ای زیسته بود. رومی‌ها اقوام پراکنده مدیترانه غربی را به زیر فرمان خود درآوردند و از آن پس حالت تازه‌ای از یگانگی و هماهنگی (صلح رومی) برقرار ساختند. مؤلف در ادامه به پیدایش مسیحیت و گسترش آن در روم، جایگاه تمدن روم در تاریخ تمدن غرب، روم و ایران در دوره‌ی امپراتوری و سقوط روم به اختصار می‌پردازد. (صص ۱۴۱ - ۱۱۲)، سپس از انحطاط و سقوط روم و علل آن می‌گوید. در سال ۴۷۶ سربازان مزدور، آگوست کوچک امپراتور روم را برکنار ساختند، رهبر خود او در آکر را پادشاه ایتالیا نامیدند و او در آکر سروری امپراتور رومی قسطنطنیه را به رسمیت شناخت و از طرف امپراتور به عنوان پادشاه دست نشانده پذیرفته شد. این آغاز قرون وسطی بود. (صص ۱۴۲)

فصل دوم کتاب مربوط به تاریخ اروپا از آغاز قرون وسطی تا رنسانس (۳۳۲ میلادی تا ۱۳۵۰ میلادی) است. در **بخش نخست** این فصل مؤلف به بیزانس و تحولات داخلی آن می‌پردازد. مؤلف در ادامه این بخش به بیزانس و مسیحیت؛ بیزانس در جدال با ساسانیان و مسلمانان، امپراتوران بیزانس و ساسانیان، بیزانس و جانشینان انوشیروان، بیزانس و مسلمانان؛ بیزانس در عصر ژوستینین و تحولات داخلی آن به اختصار می‌پردازد. (صص ۱۵۳ - ۱۴۶)

بخش دوم در مورد تهاجم بربرها و موقعیت کلیساست و هجوم اقوامی که پس از سقوط روم در اروپا مستقر شدند. (صص ۱۶۰ - ۱۵۴)

بخش سوم در مورد تکوین اروپای قرون وسطی است. مؤلف در این بخش به نظریه‌های مختلف در مورد آغاز و پایان قرون وسطی می‌پردازد. معمولاً نخستین سده‌های قرون وسطی را که از حدود ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ میلادی ادامه داشته است، «سده‌های تاریک» نامیده‌اند. دانشمندان، تاریخ تمدن اروپا را به عصر باستان، میانه و نوین تقسیم کرده بودند. تاریخ «باستان» با یهودی‌ها آغاز می‌شد و تاریخ یونانی‌ها و رومی‌ها را در برمی‌گرفت. تاریخ نوین، با سقوط قسطنطنیه یا با کشف آمریکا آغاز می‌گردید. دوره‌ی مابین عصر باستان و نوین یعنی از حدود ۵۰۰ تا ۱۴۹۲ میلادی را، «سده‌های میانه» می‌نامیدند. (صص ۱۶۲) مؤلف در ادامه به پیدایش دولت فرانک، تأسیس سلسله‌ی مروونژین، تجزیه قلمرو فرانک، سلسله‌ی کارولنژین و دیگر وقایع این دوران، به اختصار می‌پردازد. (صص ۱۶۷ - ۱۶۳)

بخش چهارم مربوط به تاریخ اروپا از عصر شارلمانی تا اواسط قرون وسطی

است، **بخش پنجم** مربوط به کلیسا و فتودالیسم است و بخش ششم به پیدایش دولت‌های جدید در اروپا پرداخته است. **بخش هفتم** در مورد جنگ‌های صلیبی است. آغاز جنگ‌های صلیبی و سیر آن‌ها، جنگ‌های اول، دوم، سوم، چهارم، پنجم، ششم، هفتم، هشتم، جنگ صلیبی کودکان، نتایج اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جنگ‌های صلیبی، وضعیت کلیسا و زندگی دهبانی؛ انتقال علوم اسلامی به اروپا؛ توسعه شهرنشینی و تجارت و افزایش قدرت پادشاهان از دیگر موارد آورده شده در این بخش از کتاب است. **بخش هشتم** از فصل دوم کتاب مربوط به زوال قرون وسطی است. مؤلف در این فصل به تنزل موقعیت کلیسا پس از جدال با پادشاهان، دوره‌ی اول و دوم جنگ‌های صد ساله، جایگاه قرون وسطی در تاریخ اروپا و اروپا مقارن زوال قرون وسطی می‌پردازد و به کشورهای اروپایی چون انگلستان، فرانسه، آلمان، شبه جزیره امیری، پیدایش روسیه مسکوی همزمان با افول قرون وسطی اشاره می‌کند. (صص ۲۲۵ - ۲۲۱)

فصل سوم کتاب در مورد تاریخ اروپا از رنسانس تا انقلاب کبیر فرانسه (۱۷۸۹ - ۱۳۵۰ م) است. در **بخش نخست** از فصل سوم مؤلف به معنی و مفهوم رنسانس می‌پردازد. از دیدگاه تاریخی، رنسانس دوره‌ای نزدیک به سه سده (۱۳۳۵ تا ۱۶۳۲ م) را در برمی‌گیرد که طی این دوره در اروپا تحولی شگفت و گسترده در زمینه ادبیات، هنر و اندیشه‌های گوناگون شکل گرفت. از آن‌جا که این تحولات به دنبال یک فترت طولانی (حدود هزار سال) انجام گرفت و اعتقاد بر این بود که افراد دنباله‌ی تمدن یونان و روم را گرفته‌اند، رنسانس به مفهوم تجدید هیأت علم و ادب بشری به کار برده شد. در همین دوره‌ی رنسانس بود که اعصار قبلی را به «قرون وسطی» یا «سده‌های میانه» نامیدند. کسانی که عصر سده‌های میانه را دوره تاریکی و دوره فترت می‌خواندند و معتقد بودند که در دوره جدید، روح بشر از قید بردگی رهایی یافته است بر این دوره و عهد نوین نام رنسانس دادند. مؤلف در این بخش دلایل انقلاب فکری در عصر رنسانس را از دیدگاه خود بیان می‌کند. در پایان این بخش نیز چگونگی پایان یافتن رنسانس در ایتالیا را بیان می‌کند. **بخش دوم** در مورد نهضت اصلاح دینی و سوابق آن است، **بخش سوم** مربوط به اکتشافات جغرافیایی و مرکزیت‌گرایی یا فلسفه اصالت ثروت و استعمار اروپایی در دوره‌ی قرون جدید است. در ادامه‌ی این فصل، نویسنده به این توضیح این فلسفه پرداخته است. **بخش چهارم** در مورد گسترش علوم و فنون در تاریخ اروپاست و **بخش پنجم** به دولت‌های اروپایی در قرون جدید و نیز جنگ سی ساله اختصاص دارد. **بخش ششم** در مورد تحولات اروپای شرقی در قرن هجدهم است. مؤلف در ادامه به مستعمرات و جنبش‌های استقلال طلبانه در قرن هجدهم، جنگ‌های استقلال آمریکا، عصر روشنگری و روشنفکران این عصر مانند ولتر، منتسکیو، روسو و دیدرو. (صص ۳۱۰ - ۳۰۴)

فصل چهارم کتاب در مورد تاریخ اروپا از انقلاب کبیر فرانسه تا پایان سده نوزدهم (۱۹۰۰ - ۱۷۸۰ م) است. مؤلف در این فصل و در مبحثی تحت عنوان سرآغاز به برخی از ویژگی‌ها و اهمیت سده نوزدهم می‌پردازد و عنوان می‌کند که قرن نوزدهم در تاریخ تمدن و فرهنگ اروپا از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است قرن نوزدهم دوران گذر از فتودالیسم به دوران سرمایه‌داری است. در اواخر قرن نوزدهم اتومبیل و به دنبال آن هواپیما ساخته شد، در همین زمان انسان استفاده از نیروی برق و الکترونیسته را شروع کرد و تلگراف و تلفن پیدا شد. قرن نوزدهم قرن اولویت اروپا یا به عبارت درست‌تر اروپایی

در سده نوزدهم تمام ملت‌های اروپایی موفق به تشکیل دولت و کشور مستقل شدند، اگرچه تمدن غربی حاصل چندین سده تاریخ اروپا بود اما ثمره‌ی آن در قرن نوزدهم پدیدار شد

اروپا در یک نگاه

۱۹۰۱ م) است. مؤلف در ابتدای فصل عنوان می‌کند که اگر قرن نوزدهم در تاریخ اروپا قرن شکفتی‌ها و قرن عظمت‌های اروپایی‌ها بود، قرن بیستم نیز عصر حیرت‌ها، عصر جنگ‌های جهانی، عصر پیشرفت‌های علمی و صنعتی، عصر استعمار نو و همچنین آزادی از یوغ استعمار، عصر حکومت‌های آمرانه، و عصر دموکراسی بود. در قرن بیستم بشر بر روی کره ماه پیاده شد، دانش پزشکی پیشرفت فوق‌العاده‌ای نمود. در این قرن برای اولین بار در جهان یک حکومت کمونیستی به طور رسمی در کشور بزرگ روسیه شکل گرفت و به چنان قدرتی دست یافت که تا سال‌های طولانی جهان را به دو بلوک کمونیستی و سرمایه‌داری تقسیم کرد و شگفت آنکه این دولت کمونیستی اولین دولت کمونیستی هم بود که در اواخر قرن بیستم دچار فروپاشی شد. مؤلف در بخش اول از فصل پنجم به اوضاع کشورهای اروپایی قبل از جنگ جهانی اول می‌پردازد و از بحران‌های شکل گرفته بین کشورهای اروپایی سخن به میان می‌آورد و نیز از چگونگی قدرت گرفتن آمریکا به تفصیل می‌گوید. بخش سوم در مورد تاریخ اروپا و فاصله‌ی دو جنگ جهانی (۱۹۳۹ - ۱۹۱۸ م) است. در این بخش مؤلف به اوضاع کشورهای فرانسه، انگلستان، آلمان، برآمدن هیتلر در آلمان، اقدامات هیتلر پس از رسیدن به قدرت، کنفرانس مونیخ، اوضاع ایتالیا، برآمدن بنیتو موسولینی در ایتالیا، اقدامات موسولینی پس از رسیدن به قدرت، اوضاع اسپانیا، جنگ داخلی اسپانیا، اوضاع روسیه، انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ در روسیه، به قدرت رسیدن استالین و اقدامات او در روسیه، اوضاع ترکیه، به قدرت رسیدن آتاتورک در ترکیه، توتالیتاریزم و بحران عظیم اقتصادی بین سال‌های ۱۹۲۹ تا ۱۹۳۳ که یکی از علل جنگ جهانی دوم بود به تفصیل می‌پردازد و بخش چهارم به جنگ جهانی دوم و علل آن اختصاص دارد.

فصل ششم کتاب در مورد تاریخ اروپا در نیمه دوم قرن بیستم (۲۰۰۰ - ۱۹۴۵ م) است. مؤلف پایان جنگ جهانی دوم را سرآغاز دنیایی می‌داند که امروز می‌شناسیم. جنگ تحولات عظیمی در پی داشت. با الهام از تجربه‌ی دولت‌های زمان جنگ تغییرات دائمی و طولانی در روابط فرد و دولت حاصل شد. جنگ، ابداع و تکمیل بسیاری از فنون را که در حال حاضر به آن وابستگی داریم ایجاد می‌کرد. در بخش بزرگی از اروپا، جنگ جهانی دوم شالوده‌های دولتی را به وجود آورد که خود را مسئول رفاه مردم می‌کرد. در واقع جنگ جهانی چهار تغییر اساسی در وضع بین‌المللی به وجود آورد: ۱- نظام قدیمی دولت‌های اروپا که در جنگ جهانی اول ضربه‌ی خرد کننده‌ای بر آن وارد شده بود تقریباً به کلی از میان رفت. فرانسه از صورت یک دولت

غربی و به ویژه انگلستان بود. در سده نوزدهم تمام ملت‌های اروپایی موفق به تشکیل دولت و کشور مستقل شدند، اگرچه تمدن غربی حاصل چندین سده تاریخ اروپا بود اما ثمره‌ی آن در قرن نوزدهم پدیدار شد. تعداد زیاد نویسندگان، دانشمندان، سیاستمداران و هنرمندان از ویژگی‌های قرن نوزدهم است. آرا و معتقدات قرن نوزدهم در سال ۱۸۴۸ به شکل یک انقلاب عمومی اروپایی بروز نمود. دوره سی ساله میان سال‌های ۱۸۲۵ و ۱۸۴۸ شاهد رشد عقاید سیاسی بود. بهترین معرف این دوره، توجه به یک سلسله مرام‌هایی است که در همین دوره شکل گرفت و هنوز پایدار است و تمامی آن‌ها را به ژیم (ژیسم) می‌شناسیم مانند لیبرالیسم، سوسیالیسم، رادیکالیسم، ناسیونالیسم و... (صص ۳۱۴ - ۳۱۳)

مؤلف در بخش نخست از این فصل به انقلاب کبیر فرانسه و علل و مقدمات آن به صورت مفصل می‌پردازد. بخش دوم در مورد کنگره وین و ملاحظاتی در انقلاب فرانسه تا سال ۱۸۳۰ است. وی به علل و نتایج دسته‌بندی‌های دول اروپایی در جریان انقلاب فرانسه؛ بورژوازی فرانسه پس از سال ۱۷۸۹ و صدور انقلاب فرانسه به ممالک اروپایی و نتایج آن می‌پردازد. بخش چهارم در مورد فرانسه پس از کنگره‌ی وین تا پایان سده‌ی نوزدهم است. مؤلف در این بخش از کتاب به بازگشت سلطنت به فرانسه و انقلاب ۱۸۳۰، ویژگی‌های انقلاب ژوئیه ۱۸۳۰؛ انقلاب ۱۸۴۸ در فرانسه، حکومت ناپلئون سوم در سال ۱۸۵۲، سقوط ناپلئون سوم و تأسیس جمهوری سوم در فرانسه، ریاست جمهوری تی‌یر در جمهوری سوم، ریاست جمهوری ماکماهون، ریاست جمهوری ژول گروی، ریاست جمهوری کارنو، ریاست جمهوری بولانژه، ریاست جمهوری فیلکس فور در سال ۱۸۹۵ و ریاست جمهوری او به سال ۱۸۹۹ به اختصار پرداخته است. (صص ۳۴۴ - ۳۳۹)

بخش پنجم در مورد تاریخ انگلستان در قرن نوزدهم است. مؤلف در این بخش به انقلاب صنعتی، نتایج اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، معنوی و فرهنگی انقلاب صنعتی؛ اوضاع داخلی انگلستان، عصر ملکه ویکتوریا و جنگ انگلستان با بوئرها پرداخته است. (صص ۳۵۰ - ۳۳۵)

بخش ششم مربوط به وحدت آلمان و ایتالیا و نتایج آن بر اروپاست و بخش هفتم به اسپانیا، اتریش، روسیه و عثمانی در قرن نوزدهم اختصاص دارد. بخش هشتم در مورد انقلاب و ضد انقلاب، امپریالیسم اروپایی در آسیا و آفریقا و به مباحثی چون امپریالیسم و استعمار و نتایج استعمار برای اروپا می‌پردازد. و بالاخره بخش نهم در مورد موفقیت علم و تمدن اروپا در قرن نوزدهم است.

فصل پنجم کتاب در مورد تاریخ اروپا در نیمه نخست قرن بیستم (۱۹۴۵ -

نیرومند در قاره اروپا بیرون آمد. بریتانیا دیگر نتوانست به عنوان وزنه تعالی در سیاست اروپا عمل کند.

۲- مرکز اصلی قدرت جهانی از اروپا به آمریکا و شوروی انتقال یافت و هر یک از این دو کشور توانستند به صورت کانون سلطه جهانی درآیند.

۳- اختراع سلاح جدید، مفاهیم جغرافیای نظامی را به طور مؤثری تغییر داد و در عصر سلاح‌های اتمی، ضعف روزافزونی در ارکان دولت‌های صنعتی غرب به ویژه بریتانیا راه یافت.

۴- نیروی حیاتی ناسیونالیسم تا آسیا و آفریقا گسترش یافت و ملت‌های استعمارشده خواستار استقلال داخلی و پایان یافتن سلطه امپریالیزم شدند و این امر وضع موجود سیاسی و اقتصادی را دگرگون ساخت.

بخش نخست از فصل ششم در مورد امضای عهدنامه صلح است. پس از آن به کنفرانس‌های برتون وودز و دیمبارتن اوکس در سال ۱۹۴۴، کنفرانس یالتا در سال ۱۹۴۵، کنفرانس پوتسدام در ژوئیه ۱۹۴۵، کنفرانس صلح پاریس در ژوئیه ۱۹۴۶، کنفرانس مسکو در مارس ۱۹۴۷ و مجازات جنایتکاران جنگی و تلفات و خسارات جنگ به صورت مفصل می‌پردازد.

بخش دوم مربوط به نقشه‌ی جدید سیاسی و توازن قواست. در این بخش مؤلف به دگرگونی در نقشه‌ی جغرافیایی کشورها پس از جنگ جهانی دوم، جابجایی جمعیت، موازنه جدید قدرت، جنگ سرد و اثرات آن در ایران، یونان و ترکیه می‌پردازد. بخش سوم در مورد تأسیس سازمان‌های بین‌المللی و اتحادیه‌های منطقه‌ای است. در این بخش مؤلف به سازمان ملل متحد، ارکان سازمان ملل متحد، حق وتو، دبیر کل سازمان ملل، صندوق بین‌المللی پول، اهداف صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی، سازمان تجارت جهانی (گات)، بازار مشترک، اتحادیه اروپا و کومکون (شورای همکاری اقتصاد متقابل) به اختصار می‌پردازد. (صص ۴۶۹ - ۴۶۳) بخش چهارم در مورد پیمان‌های نظامی است که در این بخش

مؤلف به سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو)، پیمان ورشو، کنترل تسلیحات و پیمان خلع سلاح می‌پردازد.^{۴۳}

بخش پنجم مربوط به اندیشه‌های فلسفی، ادبیات و اقتصاد است. در این بخش مؤلف به اگزستانسیالیسم، مدرنیته، هرمنوتیک و مکتب آنال، پست مدرنیسم، ادبیات، اقتصاد، طرح بورجی در اقتصاد و جهانی‌سازی می‌پردازد. بخش ششم در مورد تحولات اجتماعی، هنر و رسانه‌های همگانی است. در این بخش مؤلف به تحولات اجتماعی، گردشگری، هنر، تئاتر، سینما، نقاشی، موسیقی، معماری، رسانه‌های همگانی، تلویزیون، روزنامه و جریانات فرهنگی به صورت گذرا اشاراتی می‌کند.^{۴۵}

مؤلف فصل ششم کتاب را به مسائل عام و خاص تاریخ اروپا تقسیم می‌کند. نویسنده عنوان می‌کند که کشورهای اروپایی در نیمه دوم قرن بیستم، علی‌رغم تلاش برای اتحاد و داشتن مسائل مشترک فراوان، هریک در داخل مرزهای خود نیز، زمینه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، فعالیت‌های خاص خود را داشتند و این بخش از تاریخ کشورهای اروپایی در این کتاب با عنوان «مسائل خاص» مورد بررسی قرار گرفته است. در این قسمت مؤلف هر کشور را در یک بخش مورد بررسی قرار می‌دهد و در مجموع در ۱۵ بخش به بررسی کشورهای مختلف و یا گروهی از کشورها مانند کشورهای شبه‌جزیره‌ی بالکان و کشورهای اسکاندیناوی پرداخته است؛ اما کشورهایی مانند انگلستان و روسیه و آلمان و اسپانیا و... به طور مستقل بررسی شده‌اند.

آلبوم تصاویر، کتاب‌شناسی، گاه‌شماری وقایع، فهرست سلسله‌ها و نمایه کتاب پایان بخش این کتاب هستند.

کمتر کتاب مستقلی به زبان فارسی در زمینه تاریخ اروپا در دسترس مطالعه‌کنندگان قرار دارد و کتاب‌های تاریخ اروپا در ایران یا به زبان لاتین و یا ترجمه شده از لاتین به زبان فارسی هستند. مؤلف در این کتاب، در ۷۹۰

نیرومند در قاره اروپا بیرون آمد. بریتانیا دیگر نتوانست به عنوان وزنه تعالی در سیاست اروپا عمل کند.

۲- مرکز اصلی قدرت جهانی از اروپا به آمریکا و شوروی انتقال یافت و هر یک از این دو کشور توانستند به صورت کانون سلطه جهانی درآیند.

۳- اختراع سلاح جدید، مفاهیم جغرافیای نظامی را به طور مؤثری تغییر داد و در عصر سلاح‌های اتمی، ضعف روزافزونی در ارکان دولت‌های صنعتی غرب به ویژه بریتانیا راه یافت.

۴- نیروی حیاتی ناسیونالیسم تا آسیا و آفریقا گسترش یافت و ملت‌های استعمارشده خواستار استقلال داخلی و پایان یافتن سلطه امپریالیزم شدند و این امر وضع موجود سیاسی و اقتصادی را دگرگون ساخت.

بخش نخست از فصل ششم در مورد امضای عهدنامه صلح است. پس از آن به کنفرانس‌های برتون وودز و دیمبارتن اوکس در سال ۱۹۴۴، کنفرانس یالتا در سال ۱۹۴۵، کنفرانس پوتسدام در ژوئیه ۱۹۴۵، کنفرانس صلح پاریس در ژوئیه ۱۹۴۶، کنفرانس مسکو در مارس ۱۹۴۷ و مجازات جنایتکاران جنگی و تلفات و خسارات جنگ به صورت مفصل می‌پردازد.

بخش دوم مربوط به نقشه‌ی جدید سیاسی و توازن قواست. در این بخش مؤلف به دگرگونی در نقشه‌ی جغرافیایی کشورها پس از جنگ جهانی دوم، جابجایی جمعیت، موازنه جدید قدرت، جنگ سرد و اثرات آن در ایران، یونان و ترکیه می‌پردازد. بخش سوم در مورد تأسیس سازمان‌های بین‌المللی و اتحادیه‌های منطقه‌ای است. در این بخش مؤلف به سازمان ملل متحد، ارکان سازمان ملل متحد، حق وتو، دبیر کل سازمان ملل، صندوق بین‌المللی پول، اهداف صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی، سازمان تجارت جهانی (گات)، بازار مشترک، اتحادیه اروپا و کومکون (شورای همکاری اقتصاد متقابل) به اختصار می‌پردازد. (صص ۴۶۹ - ۴۶۳) بخش چهارم در مورد پیمان‌های نظامی است که در این بخش

آدولف هیتلر و بنیتو موسولینی

صفحه کل تاریخ اروپا را در یک مجلد آورده است. کتاب دارای نکات ضعف و قوتی است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

نقاط قوت کتاب

۱- گردآوری مطالب مربوط به تاریخ اروپا در یک مجموعه منسجم برای کسانی که می‌خواهند اطلاعات کلی راجع به تاریخ اروپا و به ویژه اروپا در قرون وسطی و رنسانس داشته باشند از نکات قوت کتاب است.
 ۲- سازماندهی فصول و بخش‌های کتاب بر طبق زمانبندی تاریخی به خوبی صورت گرفته است و مؤلف به صورت سازمان‌یافته اطلاعات را پشت سر یکدیگر و به ترتیب کشور به کشور آورده است.
 ۳- آوردن هر فصل کتاب به ترتیب یک جهش تاریخی در تاریخ اروپا مانند قرون وسطی، رنسانس، انقلاب کبیر فرانسه، جنگ جهانی اول، جنگ جهانی دوم و جنگ سرد بر زیندگی کتاب و ترغیب مطالعه کننده کتاب به مطالعه آن می‌افزاید.

۴- آوردن مفاهیم تحقیق در ابتدای برخی از فصول از منابع مختلف، نظیر توضیح در مورد واژه‌هایی چون رنسانس و قرون وسطی به فهم بیشتر مطالب برای مطالعه کننده کتاب می‌افزاید و از نقاط قوت کتاب است.

۵- آوردن معادل لاتین واژه‌های خاص به کار برده شده در کتاب به صورت کامل در تمام صفحات از موارد جالب توجه کتاب است که به مطالعه کننده کتاب در مطابقت واژه‌ها فارسی و لاتین و تلفظ دقیق آن‌ها کمک می‌کند.
 ۶- مطالب آورده شده در زمینه تاریخ باستان اروپا که کمتر منابع ترجمه شده به این انسجام به آن پرداخته‌اند. از نکات برجسته کتاب حاضر می‌باشد.
 ۷- آوردن مطالب گوناگون در زمینه تاریخ اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی برخی از دوره‌های تاریخی اروپا به ویژه اروپا در عصر باستان بر غنای علمی کتاب افزوده است.

۸- در برخی موارد به ویژه در فصل ۱ که مربوط به عصر باستان تا آغاز قرون وسطی است، به روابط خارجی ایران عصر باستان با اروپا به خوبی پرداخته شده است و از نکات قوت کتاب می‌باشد.

۹- تاریخ فرهنگی اروپا از عصر باستان تا پایان قرن بیستم در این کتاب به خوبی به تصویر کشیده شده است که در کمتر منبعی به این انسجام ما این مهم را می‌بینیم و می‌تواند از نکات مثبت کتاب باشد.

۱۰- کتاب به خوبی ویراستاری شده است و از جمله کتاب‌هایی است که به ندرت اشکالات ویراستاری در آن دیده می‌شود.

۱۲- آلبوم تصاویر کتاب که شامل گاه‌شماری‌ها، نقشه‌ها و عکس‌های پادشاهان می‌باشد در نوع خود کم‌نظیر است و مؤلف به خوبی تاریخ در تصویر را در پایان کتاب خود آورده است.

۱۳- گاه‌شماری وقایع نیز از نقاط قوت کتاب است و مطالعه کننده با مراجعه به آن‌ها که به صورت منسجم آورده شده است به خیلی از حوادث مهم اتفاق افتاده در اروپا و جهان پی برد.

۱۴- آوردن فهرست سلسله‌های حاکم در تاریخ اروپا به تفکیک امپراتوری و کشور و همچنین نام آوردن در دودمان‌ها به صورت جداگانه، به مطالعه کننده کتاب در فهم بهتر مطالب کمک شایانی می‌کند.

۱۵- تفکیک هر کشور و وقایع مربوط به آن پس از جنگ جهانی دوم و بررسی اوضاع سیاسی، اقتصادی و فرهنگی آن‌ها به عنوان مسائل خاص

تاریخ اروپا در فصل ششم کتاب از نقاط قوت مهم کتاب است.
 ۱۶- بررسی نقش جنگ جهانی در اکثر کشورهای اروپایی به صورت مفصل از مباحثی است که به مطالعه کننده کمک شایانی در فهم تاریخ اروپا و سیر تحولات آن در قرون جدید می‌کند.

۱۷- آوردن اندیشه‌های فلسفی، ادبیات و اقتصاد و مباحث جدیدی چون مدرنیته، هرمنوتیک، پست‌مدرنیسم هر چند به صورت گذرا، خواننده کتاب را با دنیای جدیدی از مباحث نظری تاریخ آشنا می‌سازد و به ویژه برای دانشجویان تاریخ جالب توجه است و از نکات بارز این کتاب می‌باشد.

۱۸- در مورد مسأله مستعمرات و استقلال این مستعمرات کتاب مطالب جالب توجهی دارد و مطالب به صورت انسجام یافته در کمتر کتابی به این صورت آمده است.

۱۹- طراحی جلد و صفحه‌آرایی کتاب نیز در نوع خود جالب توجه است و بر زیندگی کتاب افزوده است و نقشه آورده شده بر روی جلد کتاب نیز در نوع خود جالب توجه است.

نقاط ضعف کتاب

۱- عنوان آورده شده برای کتاب گسترده است و می‌تواند شامل چندین جلد کتاب باشد. به ویژه در مورد تاریخ اروپا که از ادوار باستان تا قرون جدید تاریخ این قاره آستان حوادث زیادی در طول تاریخ بوده است و آوردن تاریخ اروپا از آغاز تا پایان قرن بیستم در یک مجلد خواننده را با یک ابهام و نقص در مطالب ارائه شده در کتاب مواجه می‌کند.

۲- کتاب به این حجمی فاقد یک مقدمه و ارائه یک چارچوب کلی در مقدمه است و مؤلف بدون اینکه یک پیش‌زمینه ذهنی برای ورود به مطالب کتاب ارائه دهد، وارد مبحث اصلی کتاب می‌شود.

۳- کتاب حاضر فاقد ارجاع یا ارجاعات است و خواننده در مطالعه کتاب همواره در ابهام است که مطالب مستند است یا مؤلف با جمع‌آوری از یک یا چند منبع، کتاب را جمع‌آوری کرده است.

۴- در مورد سازماندهی کتاب در فهرست مطالب نیز جای سؤال باقی می‌ماند که بخش بزرگ‌تر از فصل است. بنابراین ابتدا بخش می‌آید و سپس فصول در ذیل بخش جای می‌گیرند و همچنین هیچ تناسبی بین فصول کتاب وجود ندارد. برخی از فصل‌های کتاب شامل پانزده بخش است و برخی دیگر چهار بخش را شامل می‌شود.

۵- کتاب فاقد نتیجه‌گیری است.

۶- مؤلف در مورد برخی از کشورهای اروپایی مطالب زیادی را جمع‌آوری کرده است و وقایع مربوط به برخی دیگر از کشورهای اروپایی در چند صفحه خلاصه می‌شود و تناسبی در مورد کشورهای اروپایی از لحاظ تاریخ آورده شده بین آن‌ها وجود ندارد.

۷- با مقایسه کتاب با دیگر تالیفاتی که در مورد تاریخ اروپا نوشته شده است، مشاهده می‌شود مؤلف با روش‌های تبیینی و تحلیلی و بررسی جزء به جزء به مسائل تاریخ اروپا و تأثیر و تأثرات آن بر اوضاع جهان نپرداخته است.

۸- روش تحقیق به کار گرفته شده در این کتاب مؤلف آن را تالیفی برای دانشجویان تاریخ در مطالعات اروپا معرفی می‌کند مشخص نیست.

۹- اسناد و روزنامه‌ها که از منابع دست اول در تالیف تاریخ اروپا هستند، در این اثر به هیچ وجه مورد استفاده قرار نگرفته‌اند.